

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2022. № 10.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.10.6>

УДК 323.21.005.21 (477)

А. О. Касич,

*д. е. н., професор, завідувач кафедри управління та смарт-інновацій,
Київський національний університет технологій та дизайну
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7019-1541>*

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКОВА ДОКТРИНА ЯК ОСНОВА СТРАТЕГУВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ

A. Kasych,

*Doctor of Economic Sciences, Professor, Head of the Department of Management
and Smart-Innovation, Kyiv National University of Technologies and Design*

ECOLOGICAL AND ECONOMIC SECURITY DOCTRINE AS A BASIS FOR STRATEGIZING THE SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF UKRAINE, TAKING INTO ACCOUNT GLOBAL CHALLENGES AND THREATS

У статті досліджено питання формування еколого-економічної безпекової доктрини розвитку України, яка передбачає врахування всіх складових доктрини з акцентом на реалізації цілей сталого розвитку.

На основі опрацювання наукових праці та нормативної бази сформовано теоретичну основу розуміння поняття доктрини розвитку країни. Проведено дослідження зміст поняття та основних складових доктрини розвитку.

Розглядається зміст та роль політико-правової доктрини, воєнної доктрини, економічної доктрини розвитку країни. Запропоновано застосування комплексного підходу до визначення складових доктрини розвитку країни. На основі узагальнення наукових праць було сформовано концептуальну основу

процесів формування доктрини розвитку. Виокремлено такі основні складники доктрини як; теорії та гіпотези розвитку держави, моделі розвитку держави, ідентифікація викликів, формування політики та стратегії розвитку. Зазначені процедури стосуються всіх ключових сфер, зокрема, політичної системи, соціальних цінностей, демографії, економічної структури, технології, природного середовища, екологічної ситуації.

Значну увагу в статті приділено вивченню типам стратегій, які визначають ключові акценти доктрини розвитку країни. Також в статті опрацьовано досвід розробки безпекової доктрини та стратегії розвитку таких країн, як США, Ізраїлю та Польщі.

Беручи до уваги комплексний підхід до розробки безпекової доктрини, основну увагу все ж у статті зосереджено на економічній та екологічній складових.

Важливе місце в процесі розробки безпекової доктрини займає процес ідентифікації глобальних ризиків, які носять в окремих випадках екзистенційний характер. У статті розкрито зміст ключових ризиків 2022 року. Зазначено природу впливу економічних, екологічних, геополітичних, соціальних та технологічних ризиків.

В якості орієнтирів змісту безпекової доктрини розвитку України було проведено дослідження основних трендів економічної та екологічної складових з орієнтацією на показники Польщі. Має місце відставання за всіма основними наведеними показниками. Саме ці показники свідчать не лише про відставання України між потенційного тренду розвитку, а й чітко визначають стратегічні орієнтири безпекової доктрини у економічній та екологічній сферах

The article examines the issue of the formation of the ecological and economic security doctrine of the development of Ukraine, which involves taking into account all components of the doctrine with an emphasis on the implementation of sustainable development goals.

A theoretical basis for understanding the concept of the doctrine of the country's development was formed. The research was conducted on the content of the concept and the main components of the doctrine of development.

The content and role of political and legal, military, and economic doctrine of the country's development are considered. The application of a complex approach to defining the components of the country's development doctrine is proposed. Based on the generalization of scientific works, the conceptual basis of the processes of

formation of the doctrine of development was formed. The main components of the doctrine are highlighted as; theories and hypotheses of state development, models of state development, identification of challenges, and formation of development policies and strategies. These procedures concern all key areas, particularly political systems, social values, demography, economic structure, technology, natural environment, and ecological situation.

Considering the existing theoretical base, regularities of development processes allow the formation of hypotheses regarding the doctrine of the development of a certain state. Considering the intensifying competition between states for sales markets, the issue of choosing a model of socio-economic development, which is determined by the doctrine and forms the resource conditions for its implementation, is important.

Considerable attention is paid in the article to the study of the strategies that determine the key emphasis of the country's development doctrine.

The article also elaborates on the experience of developing security doctrine and development strategies of such countries as the USA, Israel, and Poland.

The article's main focus is still on the economic and environmental components considering the complex approach to developing the security doctrine.

An important place in the process of developing the security doctrine is occupied by the process of identifying global risks, which in some cases are of an existential nature. The content of the key risks of 2022 is revealed in the article. The influence of economic, ecological, geopolitical, social, and technological risks is indicated.

In the process of studying the regulatory framework for the development and implementation of the security doctrine, the main attention was focused on economic and environmental directions.

As guidelines for the content of the security doctrine of the development of Ukraine, a study of the main trends of the economic and environmental components was conducted with a focus on the indicators of Poland. There is a lag in all the main listed indicators. These indicators indicate not only Ukraine's lagging behind potential development trends but also clearly define the strategic orientations of the security doctrine in the economic and environmental spheres.

Ключові слова: безпека, доктрина, сталий розвиток, стратегування, соціально-економічна модель, екологічна та економічна складові.

Keywords: security, doctrine, sustainable development, strategizing, socio-economic model, ecological and economic components.

Постановка проблеми. Загострення глобальних екологічних проблем стало драйвером розробки та імплементації цілей сталого розвитку на всіх рівнях функціонування суспільства: на міжнародному, національному та корпоративному.

Провідну роль у вирішенні проблем взаємодії людства та оточуючого середовища відіграє ООН, генеральна Асамблея якої у 2000 році затвердила United Nations Millennium Declaration [24], а у 2015 році відбулось прийняття Sustainable Development Goals [25], які вимагають консолідації зусиль та ресурсів у їх досягненні. Цілі сталого розвитку є комплексними та визначають орієнтири для розвитку суспільства за трьома напрямками: економічним, екологічним та соціальним. Концепція сталого розвитку визначила глобальний тренд на інтеграцію економічних, соціальних та екологічних цілей в національні стратегії. Однак цей процес розгортається досить повільно. Поставлені цілі є викликом для багатьох країн, оскільки вимагають значних інвестицій у модернізацію економіки.

На національному рівні орієнтація на глобальні цілі сталого розвитку не завжди трансформуються у розробку відповідних стратегій. Ціла низка країн, особливо тих, що розвиваються відтермінують вирішення екологічних проблем і не мають економічних ресурсів для їх переорієнтації на природоохоронні заходи. Відповідно і питання розробки стратегій вирішення екологічних проблем залишаються поза увагою урядів країн [18].

Україна за понад тридцять років незалежності не створила системних умов для вирішення цілої низки проблем функціонування господарського комплексу. Питання енергетичної та екологічної безпеки, фінансова стійкість та сталий розвиток – це далеко не повний перелік сфер, які потребують системного та стратегічно-орієнтованого управління. Основні види економічної діяльності характеризуються накопиченням зростанням частки морально-застарілих основних засобів, що обмежує можливості дотримання екологічних норм діяльності та динамічно вирішувати завдання зменшення негативного впливу на навколишнє середовище. До цих питань додалось питання

національної безпеки, оскільки військова агресія проти України мала на меті знищення суверенітету країни. Загалом фрагментарність реформ, невикористання наявного потенціалу, ігнорування концептуальних положень розбудови національної держави призвело до втрати тридцяти років у розвитку країни та до накопичення системних проблем, без вирішення яких у майбутньому Україна не зможе претендувати на потужні позиції у глобальному середовищі. Тобто Україна сьогодні потребує розробки безпекової доктрини, яка б відповідала на існуючі загрози та забезпечувала спрямування на стратегічний розвиток держави.

Огляд літератури. Питання безпеки розвитку окремих країн світу досить часто є предметом дослідження науковців у останні роки. Різноманітні виклики та загрози, які все більше носять глобальний характер актуалізують такі дослідження.

Так в роботах Авакяна Т.А. [1], Забзалюка Д.Є. [5], Юрія І.А. [11] розглядаються питання формування безпекової політики загалом. Акцент вчені роблять на правових питаннях. Воєнна безпека в центрі уваги в праці Горбуліна В.П. [4]. Економічні аспекти безпекової доктрини комплексно представлені в роботі [10]. Безпосередньо питання екологічної доктрини розглядаються в працях Галушкіної Т.П. [3]. Тобто в наукових працях вчених – представників різних галузей робиться акцент на певній предметній сфері. Більш актуальним в умовах сьогодення є дослідження питань формування безпекової доктрини на основі комплексного підходу, з акцентом на всіх ключових напрямках: воєнній, економічній, екологічній та соціальній.

Метою даної статті є дослідження процесів розробки безпекової доктрини з акцентом на економічній та екологічній складових. Відповідно до поставленої мети необхідно забезпечити досягнення таких основних завдань: узагальнити теоретичні основи розробки безпекової доктрини з різними акцентами; узагальнити досвід розробки та реалізації безпекової доктрини у різних країнах; визначити ключові акценти безпекової доктрини України.

Основна частина. Поняття «доктрина» трактується науковцями та фахівцям як вчення, теорія та концепція розвитку, як сукупність бачень нагальних проблем [11]. Таке комплексне осмислене бачення розвитку держави має стати основою тих стратегій та цілей, які повинні реалізуватись на тому чи іншому етапі.

Держава в особі органів державної влади посідає чільне місце в безпековій сфері, оскільки, реалізуючи законодавчу, нормотворчу, правореалізаційну, правоохоронну функції, володіє широким спектром прав, що наділяють її необхідним і достатнім обсягом управлінських та регулятивних повноважень у цій сфері [1].

Держава розвитку була і залишається центральною інституцією. В роботі [21] зазначається, що держава є інструментом «*par excellence*» для нації для досягнення п'яти основних політичних цілей сучасних суспільств: безпеки, свободи, економічного добробуту, соціальної справедливості та захисту навколишнього середовища. Безпекова доктрина має бути спрямована на досягнення кращого майбутнього на населення країни.

Застосування комплексного підходу до трактування поняття «доктрина» вимагає поєднання та доповнення всіх складових, які розглядались і українськими вченими. Так, в роботі Горбуліна В.П. [4] основний акцент у сфері національної безпеки ставиться на секторі безпеки і оборони. Не заперечуючи це аргумент, слід вказати, що потужна воєнна безпека у переважній більшості країн базується на економічній безпеці.

Політико-правова доктрина визначена як система поглядів, теорій та учень про особливості державно-правового розвитку, що виражені у концепціях, основою яких є притаманна для певного періоду ідейно-теоретична та ідеологічна основа [5].

Воєнну доктрину Юрій І.А. [11] трактує як відповідь держави на воєнно-політичну агресію, виходячи з власних ресурсів та можливостей. Воєнна доктрина України регламентується Указом Президента України [2], однак розроблена вона лише в 2015 році.

Доктрина з економічної точки зору це представлення науково-обґрунтованої системи принципів, соціально-економічних і політичних механізмів збалансованого розвитку людини та суспільства [10].

Доктрина розглядається в роботі [23] як візія подальшого розвитку країни, як основа розробки політик та стратегій розвитку. Узагальнюючи та доповнюючи викладені погляди вчених [13, 14, 23] на складові елементи безпекової доктрини доцільно виокремити такі основні змістовні блоки, важливі в процесі її розробки (рис.1).

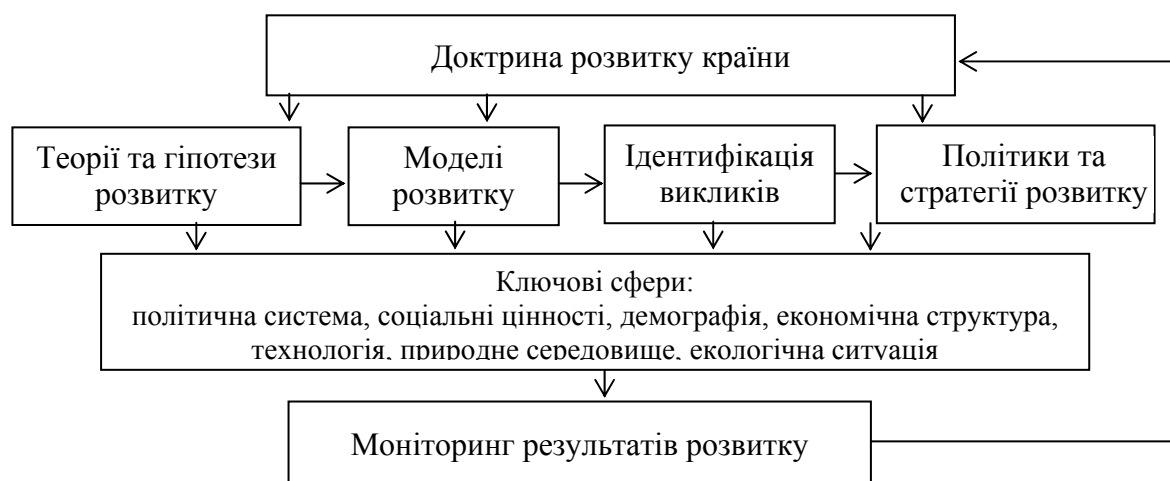

Рис. 1. Складові елементи доктрини розвитку країни

Джерело: побудовано автором на основі [13, 14, 23]

Розробка доктрини розвитку країни повинна базуватись на узагальненні існуючих наукових теорій, які визначають базисні підходи до обґрунтування національної ідеї та гіпотези розвитку. Вибір гіпотези щодо траєкторії розвитку країни як форми розвитку знань щодо вибору можливих моделей розвитку передбачає попередній аналіз існуючих моделей, їх переваг та недоліків. Зазначений процес є неможливим без постійного та об'єктивного моніторингу загроз та викликів, які формують глобальне конкурентне у всіх проявах середовище.

На основі врахування закономірностей розвитку країн, які сформовані теоретичною наукою, а також беручи до уваги сформовані концептуальні гіпотези, які визначають претензії країни щодо її місця у світовій спільності, відбувається визначення базисної моделі соціально-економічного розвитку.

Логіка національної держави полягає в логіці економічного розвитку та конкуренції [21]. Характеристика основних моделей розвитку країни наведено в роботі [21]. В роботі [12] зазначається, що ні модель традиційного розвитку, ні модель наздогоняючого розвитку не можуть бути основою для України. Виключно інноваційна модель випереджаючого соціально-економічного розвитку забезпечить подолання відставання України від інших країн.

На основі визначення моделі соціально-економічного розвитку відбувається формування політики держави та обґрунтування стратегій розвитку.

Виокремлюють чотири типи стратегій, спрямованих на реалізацію безпосередньо цілей сталого розвитку, оскільки країни вирізняються досягненим рівнем та умовами розвитку [18]:

- а) перший тип стратегій – абсолютно нові стратегії, розроблені в країнах, які раніше не мали стратегій;
- б) другий тип стратегій – стратегії спрямовані на скорочення бідності (були прийняті країнами з низьким рівнем доходів);
- в) третій тип стратегій – стратегії, які поглиблюються за рахунок включення цілей сталого розвитку;
- г) четвертий тип стратегій – стратегії, зосереджені на екологічному та природно-ресурсному вимірі сталого розвитку.

Процес розробки стратегії на національному рівні передбачає розробку великої стратегії, складовими якої є військова стратегія, політична стратегія, економічна стратегія [13].

Питання розробки доктрини розвитку актуалізувалось після Другої світової війни та після краху колоніальної системи для країн, що розвиваються [23].

Для розуміння існуючих підходів до розробки безпекової доктрини країни, які можуть бути взяті за основу в Україні, слід узагальнити досвід інших країн.

Так, в Стратегії національної безпеки США 2022 року [19] визначено основоположні принципи функціонування країн світу, які можна вважати принципами управління безпекою у сучасних умовах. Принципи, які повинні поважатися, це: самовизначення, територіальна цілісність та політична незалежність. Країни повинні бути вільні визначати свій власний зовнішній політичний вибір, інформація повинна бути вільно переміщена, а глобальна економіка повинна працювати в рівних умовах і надавати можливості для всіх.

Країною, яка має досягнення у сфері національної безпеки є Ізраїль [17], який довгий час не формулював безпекову доктрину, однак саме вона у вигляді комплексу документів була центральною для діяльності урядів всіх часів. Ізраїль – це країна, воєнна безпека якої базується на потужному економічному розвитку та чіткій орієнтації на екологічні цілі забезпечення цього розвитку.

Польща має розроблену Стратегію національної безпеки [20], де серед національних пріоритетів та стратегічних цілей зазначаються такі цінності як: незалежність і суверенітет держави, справедливість, солідарність, захист навколишнього середовища.

Таким чином кожна країна розробляє доктрину розвитку та визначає ті стратегічні пріоритети, які відповідають критеріям національної безпеки відповідно до умов, які складаються у глобальному просторі.

На основі узагальнення існуючих у інших країнах підходів процес розробки безпекової доктрини повинен передбачати такі основні етапи: визначення національних цілей розвитку; моніторинг змін та трендів у безпековому середовищі; розробка принципів формування національної безпекової доктрини; розборка безпекової доктрини за ключовими напрямками; формування політики та стратегій національної безпеки на національному та регіональному рівні.

Серед ключових питань – є питання принципів розробки безпекової доктрини. Відповідно вказати такі основні принципи формування безпекової доктрини:

запобігання різноманітним загрозам, особливо екзистенційним;
визначення пріоритетів між загрозами (екзистенціальними та іншими, реальними та потенційними);
зміна національної доктрини відповідно до динаміки стратегічного середовища;
узгодження цілей розвитку за всіма ключовими сферами;
формування безпекової політики у військово-політичній сфері;
розвиток національного потенціалу, досягнення балансу у розподілі ресурсів.

Ключовими векторами формування безпекової доктрини у сучасних умовах, на нашу думку, є:

економічна складова безпекової доктрини, адже економічний розвиток обов'язково є результатом національної стратегії розвитку, яка виникає тоді, коли сильна нація виявляє здатність побудувати настільки ж сильну чи здатну до розвитку державу;

екологічна складова безпекової доктрини, оскільки питання ефективного природокористування на основі ефективної екологічної політики є ключовим напрямом не лише сталого розвитку, а й енергетичної безпеки країни.

Важливим етапом розробки доктрини національної безпеки є ідентифікація викликів та загроз розвитку світу чи окремих країн. Незважаючи на те, що загалом ми маємо XXI століття і світова спільнота рухається в напрямку сталого розвитку питання безпеки залишається актуальним. Динаміка технологій, розвиток процесів в тому числі культурної глобалізації повинні були забезпечити загальний тренд розвитку суспільства в напрямку гуманізації, однак і в даний час ряд викликів та загроз залишаються актуальними та потребують вивчення. Жодна країна, яка вибудовує довгострокову стратегію розвитку, не може не враховувати глобальні ризики, моніторинг який проводиться багатьма міжнародними організаціями та аналітичними агенціями.

Згідно The Global Risks Report [22] ключовими у 2022 році є такі ризики як: економічні, екологічні, геополітичні, соціальні та технологічні. Складові зазначених груп ризиків та їх прояви наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Глобальні ризики сталого розвитку світу у 2022 році

Група ризиків	Зміст ризиків	Характеристика впливу
Економічні	Лопання бульбашок активів Колапс системних важливих галузей Боргова криза Нестабільність цін Тривала економічна стагнація Потужні товарні шоки	Фундаментальне питання розвитку полягає у прагненні громадян все більшої кількості країн до високих темпів економічного зростання та добробуту, а це збільшує попит на ресурси.
Екологічні	Втрата біорізноманіття та колапс екосистеми Екстремальні погодні явища Зміни клімату Шкода навколишньому середовищу, спричинена людиною	Стан навколишнього середовища та прогнози щодо наслідків збереження існуючих практик природокористування свідчать про подальшу деградацію природних ресурсів планети.
Геополітичні	Крах багатосторонньої інституції Розрив міждержавних відносин Геоеткономічні протистояння Геополітична боротьба за стратегічні ресурси Терористичні атаки Зброя масового ураження	Низька якість політичного лідерства в багатьох країнах, збереження при владі корумпованих лідерів, які ізольовані від реальності призводить до напруги та загострення військових дій.
Соціальні	Розвал або відсутність систем соціального захисту Кризи зайнятості та засобів до існування Розмивання соціальної єдності Інфекційні захворювання Масштабна вимушена міграція Різке погіршення психічного здоров'я Поширене розчарування молоді	Формування спроможності економічної системи забезпечити справедливий розподіл ресурсів та створених благ.
Технологічні	Несприятливі наслідки технічного прогресу Поломка критичної інформаційної інфраструктури Цифрова нерівність Цифрова концентрація потужностей Невиконання заходів кібербезпеки	Динаміка науково-технічного прогресу та спроможність забезпечувати цю динаміку є викликом для окремих країн та зумовлюють технологічну відсталість.

Джерело: розробка автора на основі [22]

Виклики безпеки, зумовлені можливостями тих чи інших країн вести війни залишались в переліках експертів постійно. Зменшення дії ключових

чинників війни призводять до зменшення потенційних економічних вигод від таких дій. Війна в центрі Європі актуалізувала дію викликів безпеки.

Соціальні виклики базуються, перш за все, на швидкому зростанні населення, однак у найбідніших країнах. А це потенційне зростання потреби у робочих місцях, у економічному зростанні. Неспроможність бідних країн вирішувати ці проблеми буде прогнозовано призводити до соціальної напруженості. У розвинених країнах навпаки спостерігається скорочення народжуваності, однак це стає джерелом іншої проблеми – збільшенням чисельності пенсіонерів та зростанням навантаження на охорону здоров'я.

Економічні виклики пов'язані з поширенням інформації про способи життя та моделі споживання людей у розвинених країнах, коли населення все більшої кількості країн очікують від урядів підвищення рівня добробуту, а це актуалізує виклик справедливого розподілу ресурсів у глобальному масштабі.

Екологічна виклики визнаються експертами найбільш суттєвим викликом для людства. Критичний рівень забруднення навколишнього середовища, зміни клімату, втрата біорізноманіття – це все наслідки неефективного використання природних ресурсів та перевищення допустимого рівня експлуатації навколишнього середовища.

Нарощування виробництва, яка відбувалось у світі впродовж тривалого проміжку часу призвело до деградації природних ресурсів в планетарному масштабі, що посилюється в негативному сенсі суттєвими змінами клімату. В роботі [16] зазначається, що і криза 2009 років, коли відбувалося скорочення ділової активності, не призвела до зменшення викидів. З іншого боку глобальна енергетика орієнтується на досягнення нульових викидів CO₂ до 2070 року [15].

Все це вимагає безпрецедентних заходів на всіх рівнях: людство має залишити 80% існуючих запасів викопного палива в землі, припинити розробку нових ресурсів, забезпечити перехід до альтернативних джерел енергії [16].

Таким чином, актуальними завданнями сучасного етапу управління державою є розробка безпекової доктрини розвитку у відповідь на дію глобальних викликів з акцентами на ключових напрямках функціонування.

Незважаючи на такий комплексний підхід, який існував і раніше, безпекова політика набула особливого значення та потребує більш комплексного осмислення, особливо для України в умовах війни.

В Україні впродовж років незалежності питання національної безпеки поєднувалось з тими чи іншими аспектами розвитку держави. Державна безпека в Законі України «Про національну безпеку України» трактується як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру [6]. Імплементация Глобальних цілей сталого розвитку відбувається на основі Указу Президента «Про цілі сталого розвитку на період до 2030 року» [9].

Зважаючи на складність поняття національна безпека зосередимо увагу у даному дослідженні на економічній та екологічній складових.

Економічна безпека – це захищеність економічної системи країни від негативних впливів внутрішніх та зовнішніх загроз, дієві інституції та сукупність заходів, які спрямовані на ефективний захист національних економічних інтересів та сприяють зростанню національної економіки [8].

Проект Доктрини економічної безпеки України вже готовий, однак не пройшов процедуру затвердження. Компоненти економічної безпеки відповідно до проекту Доктрини економічної безпеки [8]: інституційна компонента, макроекономічна компонента, фінансова компонента, інфраструктурна компонента, енергетична компонента, зовнішньоекономічна компонента, соціально-демографічна компонента.

Екологічна безпека як складова національної безпеки потребує врахування в процес розробки національної безпекової доктрини. Питання екологічної безпеки регламентуються Законом України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України до 2030 року» [7]. Окрім існуючих в Україні потенційно небезпечних підприємств та інших об'єктів, за час війни екологічні ризики актуалізувались, а це свідчить про необхідність системного вирішення питання безпеки, в тому числі екологічної безпеки.

Для актуалізації стратегічних цілей у економічній та екологічних сферах розробки безпекової доктрини розглянемо основні показники, які характеризують ці складові розвитку України у порівнянні у Польщею (табл. 2).

Таблиця 2. Показники економічного та екологічного напрямку розвитку України у порівнянні з Польщею

№	Показники	1990	2000	2010	2020
1.	ВВП на душу населення, дол. США				
	Україна	1568	658	3078	3751
	Польща	1731	4501	12613	15742
2.	ВВП на одиницю споживання енергії, дол. США				
	Україна	3,4	2,8	4,2	5
	Польща	4,2	7	9,1	11,2
3.	Викиди CO², кг на 1 дол ВВП				
	Україна	1,7	1,4	0,7	0,3
	Польща	1,5	0,7	0,4	0,2
4.	Загальна рента за природні ресурси, % ВВП				
	Україна	3,4	3,7	7,3	1,5
	Польща	3,4	0,6	4,3	0,6
5.	Споживання відновлюваної енергії (% від загального кінцевого споживання енергії)				
	Україна	0,65	1,25	2,88	7,44
	Польща	2,5	6,93	9,49	12,18

Джерело: [26]

Наведені показники свідчать про такі основні тенденції:

за показником ВВП на душу населення Україна та Польща мали приблизно однакові умови стартові умови в 1990 році, однак за три десятиліття цей показник в Польщі в 4,2 рази перевищує показник України;

продуктивність економіки за показником ВВП на одиницю споживання енергії в 1990 році в Польщі був вищий і у 1990 році, однак перевищення складало 24%, а в 2020 році перевищення вже склало 2,2 рази;

за рівнем викидів CO² з розрахунку в кг на 1 дол ВВП країни мали схожі тренди та досягнули приблизно однакового рівня;

показник ренти природних ресурсів, який дозволяє оцінити просування країни на шляху стійкого розвитку, загалом має тенденцію до зниження в обох країнах, з окремими періодами збільшення значення даного показника;

за рівнем споживання відновлювальної енергії кращу динаміку демонструє Польща, хоча і Україна за останнє десятиліття суттєво збільшила даний показник.

Загалом слід зазначити, що наведені показники економічної та екологічної характеристик розвитку Польщі для України, яка мала дуже подібний і навіть кращий потенціал для сталого розвитку на початку 1990-х років, можуть стати цільовими індикаторами безпекової доктрини розвитку.

Висновки та пропозиції. Загострення екологічних проблем, які набули глобального характеру, зумовили актуалізацію поєднання питань економіки та екології в процесі визначення стратегії сталого розвитку в переважній більшості країн світу.

У випадку України, коли невідповідна потенціалу динаміка економічного зростання наклалась на невирішені проблеми у сфері природокористування та військової агресії, завдання розробки безпекової доктрини подальшого розвитку на основі комплексного підходу набули особливого значення. Питання національної безпеки повинні розглядатись через економічну, екологічну, воєнну та інші складові безпекової доктрини.

Опрацювання аналітичних звітів міжнародних інституцій дозволяє стверджувати про пріоритетність економічних та екологічних викликів, які актуалізують геополітичні зсуви впродовж останнього року. Національна безпека України у майбутньому ще більше, ніж раніше, потребує потужного економічного фундаменту, сформованого на основі ефективного природокористування, що загалом стане основною воєнної безпеки країни. Серед ключових національних інтересів сучасної демократичної країни: збереження незалежності держави, зростання соціально-економічних стандартів життя, створення умов для подальшого розвитку. Саме ці аспекти повинні бути прописані у національній безпековій доктрині.

Література

1. Авакян Т.А. Безпекова політика України в умовах євроінтеграції. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2015. №4 (97), С. 125-133.
2. Воєнна доктрина України. Указ Президента України від 24 вересня 2015 р. № 555/2015. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015/print14430> (Дата звернення: 31.08.2022).
3. Галушкінка Т.П. Національна екологічна доктрина в умовах трансформаційних екологічних зрушень. Економічні інновації: Зб. наук. пр. Одеса: ІПРЕЕД НАН України, 2010. Вип. 40. С. 63-75.
4. Горбулін В.П. Національна безпека як пріоритет сучасного державотворення. Вісник Національної академії наук України. 2017. № 1. С. 25-29.
5. Забзалюк Д.Є. Політико-правова доктрина: теоретико-історичний аналіз. Науковий вісник. Серія юридична. 2018 №3, С.27-36.
6. Закон України Про національну безпеку України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (Дата звернення: 31.08.2022).
7. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 р. № 2697-VIII від 28.02.2019 р. Відомості Верховної Ради. 2019. № 16. С. 70.
8. Оцінка стану загроз у економічному секторі та причин їх виникнення. Інститут соціально-економічної трансформації. К. 2019. 77 с.
9. Указ Президента України «Про цілі сталого розвитку на період до 2030 року» № 722/2019 від 30.09.2019. URL: zakon.rada.gov.ua (Дата звернення: 12.09.2022).
10. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку. Видання друге. Львів: Кальварія, 2017. 164 с.
11. Юрій І.А. Державна безпека України в контексті прийняття нової воєнної доктрини. Право і суспільство. 2016. №4. С. 16-22.

12. Яхно Т.П. Підходи до формування моделі соціально-економічного розвитку національної економіки України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2018. Випуск 4 (132), С. 3-9.
13. Drew D., Snow D. 1988. Making strategy. An Introduction to National Security Processes and Problems. Air University Press.
14. Hnatenko V. Key factors of the state's economic security. Public Administration and Law Review. Issue 1 (5), 2021. pp. 61-66.
15. Energy Technology Perspectives 2020 IEA Paris. URL: <https://www.iea.org/reports/energy-technology-perspectives-2020> (Дата звернення: 31.08.2022).
16. Lopez-Claros A., Dahl A.L., Groff M. Global Governance and the Emergence of Global Institutions for 21 st Century. 2020. Cambridge University Press.
17. Meridor D., Eldadi R. Israel's National Security Doctrine: The Report of the Committee on the Formulation of the National Security Doctrine (Meridor Committee), Ten Years Later. Memorandum. 2019. No. 187.
18. National sustainable development strategies – the global picture. The United Nations Department of Economic and Social Affairs. URL: https://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/nsds/bgnote_nsdsmap.pdf (Дата звернення: 15.10.2022)
19. National security strategy. 2022. The White House. Washington, 48 p.
20. National Security Strategy Of The Republic Of Poland 2020. Warsaw. 58 p.
21. Pereira, B. and Carlos, L. (2019), Models of the developmental state, CEPAL Review, № 128.
22. The Global Risks Report 2022, 17th Edition, is published by the World Economic Forum.2022. URL: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf The%20Global%20Risks%20Report%202022,%2017th%20Edition,%20is%20published%20by%20the%20World%20Economic%20Forum (Дата звернення: 31.08.2022).
23. Thorbecke E. 2006. The Evolution of the Development Doctrine, 1950-2005. pp. 27-55, WIDER Research Paper, No. 2006/155, ISBN 9291909394=978-92-

9190-939-1, The United Nations University World Institute for Development Economics Research (UNU-WIDER), Helsinki

24. United Nations Millennium Declaration. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-millennium-declaration> (Дата звернення: 15.09.2022).

25. World Business Council for Sustainable Development URL: <https://www.wbcsd.org/> (Дата звернення: 01.10.2022).

26. World Bank Search. URL: <https://data.worldbank.org/> (Дата звернення: 12.10.2022).

References

1. Avakyan, T.A. (2015), "Security Policy of Ukraine in the Conditions of European Integration", *Naukovyi visnyk Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav*, vol. 4 (97), pp. 125-133.

2. President of Ukraine (2015), "Military doctrine of Ukraine", available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015/print14430> (Accessed 31 August 2022).

3. Galushkinka, T.P. (2010), "National ecological doctrine in the conditions of transformative ecological shifts", *Ekonomichni innovatsii: Zb. nauk. pr.*, vol. 40, pp. 63-75.

4. Gorbunin, V.P. (2017), "National security as a priority of modern state building", *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, vol. 1, pp. 25-29.

5. Zabzalyuk, D.E. (2018), "Political and legal doctrine: theoretical and historical analysis", *Naukovyi visnyk. Seriya yurydychna*, vol. 3, pp. 27-36.

6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "About the national security of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (Accessed 31 August 2022).

7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Law of Ukraine "About the Basic principles (strategy) of the state environmental policy of Ukraine for the period until 2030", *Vidomosti Verkhovnoi Rady*, vol. 16., p. 70.

8. Institute of Socio-Economic Transformation (2019), *Otsinka stanu zahroz u ekonomichnomu sektori ta prychyn ikh vynyknennia* [Assessment of threats

in the economic sector and their causes]Institute of Socio-Economic Transformation, Kyiv, Ukraine.

9. President of Ukraine (2019), “About the goals of sustainable development for the period until 2030”, available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/555/2015/print14430> (Accessed 12 September 2022).

10. Zhylyns'ka, O. Mel'nychuk, O. Antoniuk, L., Humenna, O., Radchuk, A., Stoliarchuk, Ya., Taruta, S., Kharlamova, H., Chala, N. and Shnyrkov, O. (2017), *Ukraine 2030: Doktryna zbalansovanoho rozvytku* [Ukraine 2030: Doctrine of balanced development], The second edition, Kal'variia, Lviv, Ukraine.

11. Yuriy, I.A. (2016), “State security of Ukraine in the context of the adoption of a new military doctrine”, *Pravo i suspilstvo*, vol. 4, pp. 16-22.

12. Yakhno, T.P. (2018), “Approaches to the formation of a model of socio-economic development of the national economy of Ukraine”, *Sotsialno-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrainy*, vol. 4 (132), pp. 3-9.

13. Drew, D. and Snow, D. (1988), *Making strategy. An Introduction to National Security Processes and Problems*, Air University Press, Montgomery, UK.

14. Hnatenko, V. (2021), “Key factors of the state's economic security”, *Public Administration and Law Review*, vol. 1 (5), pp. 61-66.

15. IEA (2021), “Energy Technology Perspectives 2020”, available at: <https://www.iea.org/reports/energy-technology-perspectives-2020> (Accessed 31 August 2022).

16. Lopez-Claros, A., Dahl, A.L. and Groff, M. (2020), *Global Governance and the Emergence of Global Institutions for 21 st Century*, Cambridge University Press, London, UK.

17. Meridor, D. and Eldadi, R. (2019), *Israel's National Security Doctrine: The Report of the Committee on the Formulation of the National Security Doctrine* (Meridor Committee), Ten Years Later. Memorandum, Jerusalem, Israel.

18. The United Nations Department of Economic and Social Affairs (2007), “National sustainable development strategies – the global picture”, available at: https://www.un.org/esa/sustdev/natlinfo/nsds/bgnote_nsdsmap.pdf (Accessed 15 October 2022).

19. The White House (2022), National security strategy, The White House, Washington, USA.
20. President of the Republic of Poland (2020), National Security Strategy Of The Republic Of Poland, Warsaw, Poland.
21. Pereira, B. and Carlos, L. (2019), “Models of the developmental state”, *CEPAL Review*, vol. 128.
22. World Economic Forum (2022), “The Global Risks Report 2022”, 17th Edition, available at: https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf [The%20Global%20Risks%20Report%202022,%2017th%20Edition,%20is%20published%20by%20the%20World%20Economic%20Forum](https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2022.pdf) (Accessed 31 August 2022).
23. Thorbecke, E. (2006), “The Evolution of the Development Doctrine, 1950-2005”, *WIDER Research Paper*, vol. 2006/155, ISBN 9291909394=978-92-9190-939-1, The United Nations University World Institute for Development Economics Research (UNU-WIDER), Helsinki, Finland.
24. UN (2000), “United Nations Millennium Declaration”, available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-millennium-declaration> (Accessed 15 September 2022).
25. World Business Council for Sustainable Development (2022), available at: <https://www.wbcsd.org/> (Accessed 01 October 2022).
26. World Bank Search (2022), available at: <https://data.worldbank.org/> (Accessed 12 October 2022).

Стаття надійшла до редакції 20.10.2022 р.